

Upplands Väsby kommun

Kontoret för samhällsbyggnad
Fredrik Drotte
☎ 08-590 979 71
Fax 08-590 733 37
Fredrik.Drotte@upplandsvasby.se

Styrdokument, policy
2013-05-06

Dnr
KS/2013:184

Stadsmässighet – definition för Upplands Väsby kommun

Nivå: Kommungemensamt styrdokument
Antagen: Kommunfullmäktige den 17 juni 2013, § 71
Reviderad:
Giltig t.o.m: 2015-06-30
Ansvarig ägare: Kommundirektör

Bakgrund och syfte

Den strategiska kommunplanen 2005-2020 har inriktningen att Upplands Väsby inte längre skall vara en förort utan skall sträva efter en egen identitet och få karaktär av en modern småstad med en tät stadskärna och med en väl avvägd blandning av bostäder och arbetsplatser samt med ett rikt utbud av kommersiell och kulturell service.

Väsby hade 2011 en befolkningstillväxt på nästan 1000 personer. Kommunen förväntas bli ca 20 000 nya invånare de närmaste 30 åren, det innebär att Väsby är ca 60 000 invånare år 2043. Detta ger nya möjligheter och förutsättningar för såväl tätortens centrum, det centrala Väsby som för den omkringliggande landsbygden. Attraktionskraften för boende kommer att öka i takt med Stockholmsregionens utveckling i kombination med det utmärkta kommunikationsläge som Väsby har.

Varje nytt planeringsprojekt i centrala Väsby är en del av omvandlingen från förorten Upplands Väsby till Väsby Stad.

Definitionen syftar till att ge medborgare, intressenter, politiker och tjänstemän en bild av kommunens syn på stadsbyggande. Här beskrivs vad kommunen lägger i begreppet stad, och varför byggande av stad är angeläget.

Materialet är hämtat från en pågående diskussion inom kommunen om vad som skapar stad. Diskussionen har huvudsakligen drivits av gestaltningsrådet. Mycket av tankarna bygger på forskning av stadslivsforskare, stadsplanerare och debattörer, som Jan Gehl, Jane Jacobs, Oscar Newman, Bill Hillier m fl.

Denna policy utgör ett styrdokument för planering, samt underlag för ett tematiskt tillägg till kommande översiktsplan.

Sammanfattning:

Att bygga stad handlar om att en rad kvaliteter måste samverka för att göra staden intressant att vistas i, funktionell och hållbar:

- Den har ett befolkat och tilltalande offentligt rum - gator och torg, som är stadens mötesplatser, och parker, som är stadens lungor och rekreationsrum.
- Den erbjuder upplevelser – både estetiska och kulturella samt skapar förutsättningar för affärer, nöjen, kultur och fritid, lekplatser och utrymme för spontanidrott.
- Den är tydlig, gränsen mellan vad som är offentligt rum (gata, park, torg) och vad som är privat (kvarterets innergård, tomtmark) är gestaltad och naturligt begriplig.
- Den är orienterbar, som besökare förstår jag naturligt hur jag finner de största stråken och de viktigaste platserna.
- Den är öppen och trygg, inbjuder till kontakt och dialog och ger en känsla av trygghet.
- Den är präglad av mångfald och variation.
- Den har en struktur som erbjuder förändringsmöjligheter på ett sätt som främjar långsiktigt hållbar social, ekonomisk, ekologisk och teknisk utveckling.
- Den har goda kommunikationer - gång-, cykel- och kollektivtrafikmässigt, liksom för biltrafik.

Detta uppnås genom:

- en hög täthet med många människor som bor eller arbetar i staden och gör den levande och trygg dygnet runt
- förutsättningar för ett livskraftigt butiks-, restaurant-, kultur- och serviceutbud som gör staden till en attraktiv plats att vara i och besöka
- variation i bebyggelsen avseende utformning, höjd och ägarförhållanden som möjliggör mångfald i stadsmiljön
- genomgående höga arkitektoniska kvalitetskrav som dock inte får motverka genomförbarheten
- gatu-, plats och parkrumsbildande bebyggelse, som skapar tydliga gränser mellan privat, halvprivat, halvoffentligt och offentligt.
- att nya gatustrukturer så långt det är möjligt knyts samman med befintliga.
- att alla trafikslag utnyttja samma gaturum. Parkering bör finnas på gatumark. Planeringen ska fokusera på gång-, cykel-, och kollektivtrafik, framför biltrafik.
- att gaturummet kontinuerligt innehåller gatuplansverksamheter.
- alla entréer vänds mot gatan.

Varför stad?

”Att bygga stad är att bygga hållbart”

Stadens förmåga att samla fler människor på mindre yta innebär otvetydigt ett effektivare utnyttjande av resurser. Avstånden minskar och vi får ett bättre socialt, ekonomiskt och kulturellt utbud, bättre underlag för kollektivtrafik, och blir mindre beroende av bilen. Tätheten i sig är dock inget självändamål. Det är husens placering i förhållande till varandra, deras öppenhet mot gator, torg och parker, och deras innehåll som påverkar hur vi människor upplever den fysiska miljö vi rör oss i – det offentliga rummet. Det brukar kallas ”livet mellan husen” (efter Jan Gehls slagkraftiga bok från 1970-talet). Själva utformningen av de enskilda husen spelar en viktig men underordnad roll.

Människor är stadens största attraktivitet

Ett långsiktigt hållbart samhälle byggs utifrån människors behov och önskemål idag och i framtiden. Det betyder att det som dagens människor lämnar efter sig ska erbjuda lika goda eller bättre förutsättningar för morgondagens människor att tillgodose sina behov och önskemål, inom alla områden - socialt, ekologiskt och ekonomiskt, lokalt, regionalt och globalt.

Byggt på rätt sätt kan staden vara den samlande lösningen som svarar upp emot ett stort antal olika behov:

- att uppleva miljöer där boende möter arbetande, där människor med olika bakgrund och framtidsplaner möts och där livfulla gator och platser finns intill lugna parker.

- att känna tillhörighet till och identifiera sig med sin stadsdel, utan att känna sig utestängda eller avskurna från andra delar av staden.
- att möta andra människor och känna trygghet i närvaron av andra människor
- att inspireras till idéskapande, utveckling och entreprenörskap i mötet med olik tänkande, i spännande miljöer som erbjuder möjligheter och mötesplatser.
- att njuta av naturens förmåga att ge oss frisk luft, rent vatten och fler av alla de kvaliteter som rika natur- och vattenmiljöer erbjuder.
- att uppleva livsmiljöer utan täta värmeböljor, översvämning och extrem väderlek.
- att klara våra dagliga göromål utan att vara beroende av tillgång till bil.
- att ta del av, förstå och påverka stadsbyggnadsdebatten, bidra med sin kunskap, och i förlängningen känna tilltro till och delaktighet i de förändringar som stadsbyggandet leder till.
- att utöva olika livsstil och olika fritidsintressen.
- att njuta av en mångfald av kulturyttringar.

För att allt detta ska bli möjligt krävs samtidigt att kommunen hjälper till att skapa affärsmöjligheter för alla de aktörer som behövs för att planer ska bli verklighet.

Definition av stadsmässighet

Det offentliga rummets syfte

Staden skall vara välkomnande och erbjuda upplevelser. Stadens utformning har avgörande betydelse för människors möjlighet att mötas och vistas tillsammans, att uppleva och ta emot impulser. Det offentliga rummet är en plats dit alla har tillträde, en fysisk plats för utövande av våra demokratiska rättigheter, och därmed en grundsten i vår demokrati och i allt stadsbyggande.

Det offentliga rummets liv

Grundläggande är att människor behöver andra människor. Att bygga stad handlar om att skapa förutsättningar för ett levande gaturum. Ett levande gaturum är detsamma som ett befolkat gaturum. Det handlar om att göra det intressant för människor att vistas i det offentliga rummet - att befolka själva gatan och bebyggelsen intill under så många av dygnets timmar som möjligt. Det är närvaron av andra människor som gör staden attraktiv.

Det offentliga rummets struktur

Det offentliga rummet behöver vara ett kontinuerligt finmaskigt nät utan ändpunkter. Det skapar förutsättningar för att sprida trafikflöden, att korta avstånd, att erbjuda valmöjligheter och att skapa korsningspunkter (noder). Där flöden kan mötas ges förutsättningar för händelser - som handel, platser, viktiga offentliga funktioner osv. Hela stadsdelars gatunät behöver även knytas samman och integreras med omgivande stadsdelar.

Parker, platsbildningar och torg är alla offentliga rum där flöden stannar upp, men på olika sätt. Medan torg generellt är livfulla samlingsplatser är parker en möjlighet att rekreera sig och dra sig undan stadens brus. Båda typerna av rum bör finnas med

jämna mellanrum. Det ska vara nära till båda oavsett var i staden man bor eller befinner sig.

Grundläggande är också idén att strukturen är tydlig - där det offentliga rummet slutar tar det privata vid. Otydliga och odefinierade platser som varken hör till det offentliga eller det privata blir inte omhändertagna. Det gäller även i gränsen mot större grönområden eller vatten. När den fysiska miljön genom sin utformning gör det tydligt vilka platser som är allmänna och vilka som är privata så ökar omsorgen och värdet på platserna i staden. Ingen plats glöms bort och blir "ingenmansland", eller yta som "blev över". Tydligheten ökar orienterbarheten, tydliggör skötselansvar och motverkar missförstånd och konflikter mellan boende och besökare.

Det offentliga rummets innehåll

I det offentliga rummets kommunikationsstråk – gatan – behöver alla trafikslag samlas (gående, cyklande, kollektivtrafik, i första hand, men även biltrafik). Dessa underlättar för att gemensamt befolka rummet, och därmed skapa förutsättningar för möten, verksamheter, trygghet mm.

Separata gång- och cykelvägar kan finnas, t ex som gångväg genom en park, men får av trygghetsskäl inte vara det enda rörelsestråket mellan två punkter.

Täthet, och gång-, cykel och kollektivtrafikstaden

För att skapa ett ekonomiskt livskraftigt service- och butiksutbud krävs kunder. Kunder utgörs av de som är besökare i staden och framför allt av de som bor eller arbetar i staden. Detta talar för att bygga befolkningstäta stadsmiljöer. Bebyggelsen ska därför eftersträva att ha en täthet som kan generera liv, flöden och underlag för verksamhetsutövande.

I korthet handlar det om att minska avstånden. På så sätt får vi viktiga sociala, ekologiska och ekonomiska hållbarhetsvärden på köpet – resurseffektiv infrastruktur och service, underlag för tät kollektivtrafik och möjligheten att spara viktiga grönområden.

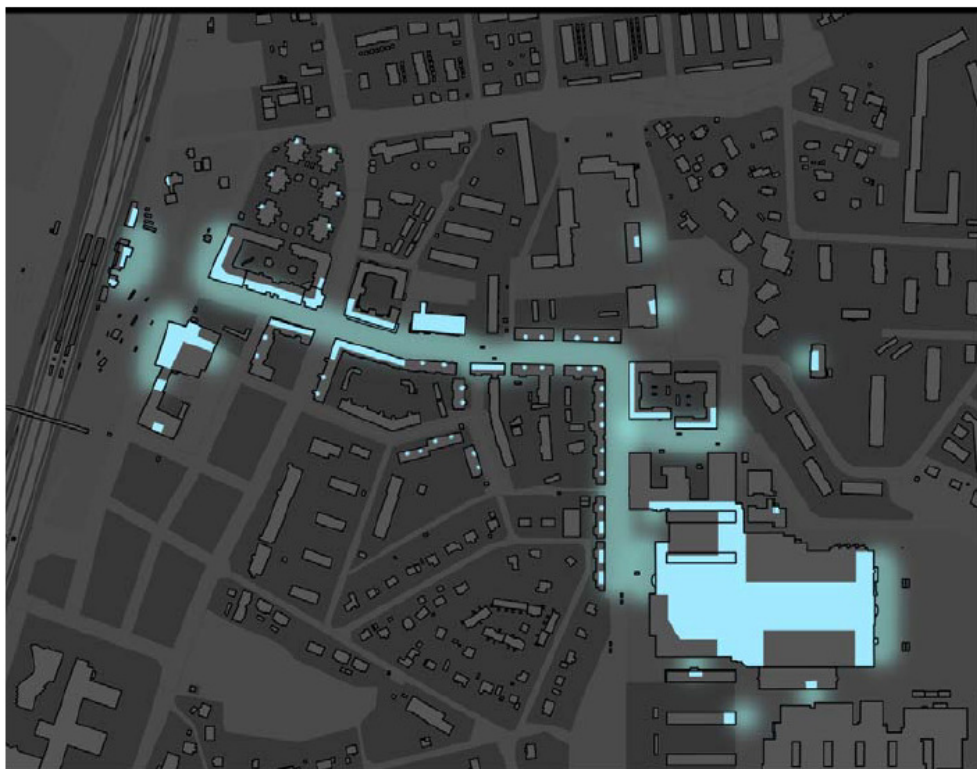
Bilen spelar här en avgörande roll. Friheten att kunna förflytta sig stora avstånd i egen bil till relativt låg kostnad har lett till de utspridda förortssamhällen vi har idag. Det är en livsstil som bortsett från fördelarna har både en segregrande verkan då många inte har tillgång till bil, samt en avsevärd påverkan på vårt klimat. Ett enkelt sätt att uttrycka målsättningen är att skapa ett samhälle där vi inte är beroende av bilen för att tillgodose våra behov.

Att människor hamnar närmare varandra innebär också friktion, störning, och risker. Till en viss del är detta oundvikligt, samtidigt som alltför stora konsekvenser hela tiden måste motverkas för att vi som människor inte ska fara illa.

Bebyggelsens innehåll och användningssätt

Bebyggelsens innehåll/användningssätt behöver tillåtas variera, s k "mixed use", så att staden befolkas och lever dygnet runt. Verksamheter i markplanet har mycket stor betydelse för upplevelsen av liv i gatuplanet. Dessa har träffande kallats Berikande Gatuplansverksamheter i en studie inom Trafikverkets projekt den Goda Staden. Lika viktigt är att bostädernas entréer vänds utåt gatan. Men enbart bostäder med enstaka

butiker i markplanet räcker inte. Det krävs en god balans mellan bostäder och arbetsplatser.

Berikande Gatuplansverksamheter och dess influensområden i centrala Västerås.

Bostäder av olika typer, åldrar och upplåtelseformer måste blandas för att locka och skapa möjligheter för en mångfald målgrupper med olika ekonomiska förutsättningar. Det motverkar därmed segregation, skapar förutsättningar för möten mellan oliktankande, och underlag för olika typer av verksamheter.

Gaturummets skalnivåer, resilienta kvartersstorlekar och variation

Känslan av variation, helhet och enskilda platser, samt gatans proportioner är exempel på faktorer som påverkar graden av välbefinnande. I staden är mångfald som skapar variation i upplevelsen av hög vikt. Genom mångfald och variation i bebyggelsen, både i horisontell och vertikal ledd, kan en dynamisk upplevelse av gaturummet åstadkommas samtidigt som goda dagsljusförhållanden kan uppnås och bebyggelsens täthet fortfarande bibehållas.

I gaturummets större skala (cyklistens och motortrafikantens) är behandlingen av kvarterets fasad betydelsefull. Bebyggelsens upplevda skala är beroende av takfotshöjd och kvarterslängd men också i hög grad av fasadbehandlingen. Till exempel kan en indragen takvåning få effekten att skalan upplevs som lägre där man står, men som högre i gatans förlängning. Detaljeringsgraden är här på ”betraktelsenivå” – det vi ser och upplever.

För den gående utgör gatans bottenvåning tillsammans med trottoaren det ”intima” stadsrummet. Här finns entréer till bostäder och lokaler för verksamheter. Detaljeringsgraden är på ”beröringsnivå” – vi känner på/griper/lutar oss emot/sätter oss. Här behövs en finare rumslig bearbetning i form av små platsbildningar, arkader, portiker, entrénischer, skurna kvartershörn, gatuserveringar mm. Här präglas också

fasadytorna mot gatan av stor transparens för att skapa kontakt mellan inne och ute. Bostads- och verksamhetsentréer behöver därför vändas mot det offentliga rummet.

Den finmaskiga kvartersstrukturen skapar förutsättningar för en mera förändringsbenägen struktur, vilket ger strukturen en långsiktig hållbarhet. För att uppnå en finmaskig gatunätsstruktur bör mindre kvartersstorlekar eftersträvas (ca 50 till 70 m). Dessa bör i sin tur upplevelsemässigt brytas ned i skala som ovan nämnts.

Forskning visar att om man som fotgängare upplever något nytt längs bottenvåningens fasad ca var 6-8 meter (källa: Jan Gehl) kommer gatan att upplevas som variationsrik och spännande. Den säkraste vägen till naturlig variation är genom småskaligt ägande – av byggnader, kvartersavsnitt och lokaler. Det är ofta lätt att se vad som är variation genom att olika ägare satt sin prägel, och vad som är påhittad variation för variationens skull.

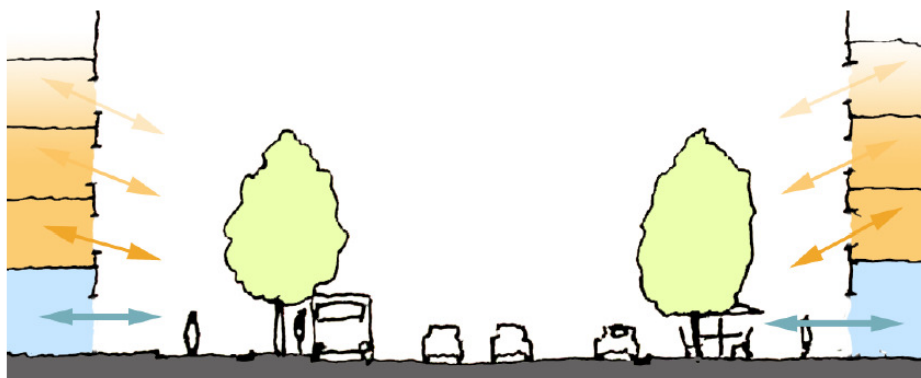

Bild som visar gaturummet med gatuplansverksamheter i blått i direkt interaktion med den gående på trottoaren, och bostäder i orange med visuell kontakt mot gatan.

”Ögon” mot gatan

En lättorienterad stadsstruktur ökar förutsättningar för trygghet. Stadsbor eller besökare skall kunna avläsa gatuhierarkier – från boulevarder till gränder - offentliga platser och funktioner med blandade verksamheter och framför allt vad som är offentligt respektive privat. Detta har betydelse för vår förmåga att orientera oss i staden och därmed för vår upplevelse av trygghet. Det ställer krav på en medveten struktur och indelning av gatutyper i storlek och karaktär, medveten placering av torg, parker och samhällsfunktioner och för att skapa tydliga gränser mellan offentligt och privat. Som besökare behöver jag i någon mån kunna förstå hur jag finner huvudstråken och de största målpunkterna.

En stadsstruktur som är befolkad under dygnets alla timmar med verksamheter och bostäder ökar förutsättningar för trygghet. Det handlar om att människor behöver människor. Bostäder har här avgörande betydelse som de enda långsiktigt närvarande ”ögonen” i stadsstrukturen. De boende värnar naturligt om sin närmiljö och behövs därför i anslutning till alla stadens offentliga rum. Detaljlösningar som kantstensparkerade bilar hjälper oss att känna närvaron av andra människor. Dagtid kompletterar bottenvåningens befolkade verksamheter denna funktion.

Bostäder i centrala Väsbys som är lokaliserade så att de har en funktion (influensområde) som "ögon" mot gatan.

Möjligheten att röra sig fritt i stadsstrukturen, dvs att ha tillgång till många valmöjligheter i ett finmaskigt gatunät, är tillsammans med orienterbarhet ledord i skapande av upplevd trygghet. Kunskap kring belysning har utvecklats mycket. Starka lampor och högmastbelysning som skapar skarpa kontraster har ersatts av flera, men svagare och lågt sittande armaturer, som ger jämnare belysning och möjlighet att urskilja på längre avstånd. Förutsättningarna att känna igen och att läsa av ansiktsuttryck är starkt påverkande på trygghetsupplevelsen. Moderna ljuskällor är bra på jämn och naturlig färgåtergivning till skillnad från det gula färgförvrängande skenet från högtrycksnatrium som vi länge tvingats vänja oss vid.

God skötsel signalerar närvaro och omsorg – någon som bryr sig. Att skapa känslan av närvaro, omsorg och omtanke är grundstenar i att skapa förutsättningar för trygga miljöer.

Om identitet och skönhet i staden

Omhändertagna och konstnärligt bearbetade offentliga rum med en tydlig koppling till kulturhistorien spelar stor roll för upplevelsen av stadens identitet och skönhet. Det handlar om samspelet mellan landskapsarkitektur, arkitektur och konst och dess kopplingar till kulturyttringar och kulturhistoria, samt omhändertagande och skötsel

av den fysiska miljön. Till detta hör bl a byggnaders gestaltning och placering, markbehandling, fasadbearbetning, materialval, armaturer, vattenkonst, lekplatser, planteringar, utomhusmöbler, uteserveringar mm. Konstnärligt uttryck är inte begränsat till konstnärlig utsmyckning. Det ska uttryckas i en konstnärlig helhet som uppstår när olika skapande discipliner som landskapsarkitekter, arkitekter och konstnärer samverkar med andra intressen i stadsbyggandet. Det behöver heller inte vara statiskt. I förändringen av stad och kultur följer även de konstnärliga uttrycken med.

Kontoret för samhällsbyggnad, maj 2013